

1. Dolazak

prosinač 2006.

Kao da ga nije bilo devet godina, a ne devet mjeseci. Lijes je škriputao na otvorenim pogrebnim kolima; zvučalo je kao da netko u njemu hoda. Leon, jedini muškarac na pogrebu, osim svećenika i zbora pjevača, bio je sam u muškom dijelu povorke.

Buljio je u pozlatu na lijesu i slovkao kao da joj prvi put vidi ime. M-A-R-T-A, pa duboki udah, B-R-O-Z-O-V-I-Ć. Srce mu je, ispod tamnoplave pernate jakne, zalupalo jače, kao da mu se između rebara ugnijezdila ptica. Drvena konstrukcija kola zatresla se kad su gumeni kotači naletjeli na sloj leda ispod snijega. Lijes se donjim krajem zanio u desnu stranu i Leon se na sekundu, sasvim iracionalno, pobojavao da bi mogao sletjeti u jarak pokraj puta. Srećom, zaustavila ga je željezna ogradica koja je opasavala stražnji dio pogrebnog kamiončića.

Vratio se slovima i još ih jedanput pomno pročitao, a onda prešao na drugi red u kojem su bile brojke. 1-9-5-1, slovkao je u glavi, pitajući se mogu li se brojke slovkatiti ili se to odnosi samo na riječi, a onda preskočio crticu i nastavio s 2-0-0-6. Sara bi sigurno znala odgovor na pitanje, ali osim toga što bi to bilo krajnje glupo pitanje na sprovodu, postojao je i taj prilični problem što sa Sarom nije razgovarao već devet mjeseci.

A to ga je vratilo na osjećaj da je izbivao mnogo dulje, možda i godinama. U tih devet mjeseci koliko je proveo na norveškoj naftnoj platformi Marihøne u Sjevernom moru dani su se protegnuli u bezlični interval pa nije posebno primjećivao ni kad bi svanulo, niti kad bi sunce potonulo u ledenu tišinu koja ga je okruživala. On sam postao je osoba bez identiteta. Nije više bio Leon suprug, to se nekako izbrisalo još one noći u stanu u Novom Zagrebu; opipljivom boli gurnuo je u stranu Leona oca; ravnodušno je prihvatio činjenicu da više nije Leon brat, ni Leon prijatelj. Leona ljubavnika, Leona obožavam-te-jebati-straga-a-onda-ti-ga-možda-i-gurnuti-u-usta, tog se Leona nije uspijevaio riješiti mjesecima, samoćom pretvorenima u godine, u samonametnuoj izolaciji. Sad više nije bilo nijednog od tih patetičnih likova koji su nekad bili on. Nije više bilo srama, ali nije više bilo ni osjećaja.

Na platformi je bilo dobro. Posao je bio monton, beskrajn niz analiza ispumpane nafte, povremena provjera automatiziranog sustava, sati budnosti u kojima nije morao razmišljati ni o čemu i gotovo ni s kim razgovarati jer su druga dvojica naftnih inženjera iz njegove smjene, Rus i Rumunj, slabo govorili engleski.

Osim što je on razmišljao, o svemu. Za samoga sebe nikad prije ne bi rekao da je promišljena osoba. Baš suprotno, lakonski bi odgovorio da je plitak, da brodi po površini iskustava, ponosan što nikad glavu nije zario dublje. Tamo, daleko, na pučini, blizu sjevera na kojem su se sastajali dan i noć i pretapali u dugim intervalima jedno u drugo, bol je bilo lakše podnositi, iako je upravo tamo postala akutna. U Zagrebu su ga gađale činjenice koje je morao skrivati – znojne, napaljene susrete s Vesnom u kojima mu se činilo da se sav pretvorio u *organ*, u jedan dio sebe kojem je svrha bila samo se uvu-

ći u Vesnino toplo međunožje. Ili gdje bi mu već palo na pamet. Bio je nervozan od laži, ali istodobno i sav uzbuđen, jer ima tu tajnu koju krije od svih.

Sam bog zna o čemu je razmišljao tada. Vjerojatno ni o čemu.

Onda je došlo *otkriće*, i ubrzo nakon toga kraj. Činilo se da je sve, sve ljude do kojih mu je bilo stalo (*je li mu doista bilo stalo do njih?*, i to je bilo pitanje za razmišljanje), mnogo više od prevare boljela laž. Kad više nije imao kamo, prihvatio je posao na platformi i otišao.

Nitko ga nije pitao kad će se vratiti.

Tamo, usred Sjevernog mora, napokon se susreo sa samim sobom. Činilo mu se prvi put u životu. *Odraslom životu*, ispravio se. Najprije ga je, nenajavljeno, pogodila samoća. Dočekao ju je s iznenađenjem, jer nije očekivao da bi ga samoća mogla uplašiti. Samoća koja ga je priklještila uz željezni okvir kreveta sedme noći u izgnanstvu niti je stigla s hladnim sjevercem, niti je ispuzala iz elektroničke pošte jer mu nitko nije pisao. Digla se iz šupljine želuca, poput osjećaja mučnine, kao da ga guta naopako, i dok je stigla do uma bio je preplavljen užasnom tjeskobom. Imao je osjećaj kao da potpuno nestaje i kako će od njega ostati samo oklop od kože. Kao da ga netko briše gumicom iznutra.

U tom je trenutku shvatio da postoje i gore stvari od smrti.

Danima je boravio u tom osjećaju nestajanja; povremeno bi se zagledavao u ruke, samo da se uvjeri da su još tamo gdje bi trebale biti. Bol u prsima tada još nije osjećao; ona je došla kasnije.

Onda je došao drugi udarac. Od samoće, od brisanja, bila je mnogo poraznija činjenica da ga, naslućivao je, nikad i nije bilo. Onaj divljak koji se silovito zabijao u

Vesnu na haubi auta jedne uranjeno tople ožujске noći dok je Jadrana Luna imala temperaturu, a on, kao, otišao po dječji antipiretik, čak ni on nije bio živ. U jalovom pokušaju osjećaj pripadanja zamijenio je jebanjem. Tu ga je spopalo gađenje nad samim sobom. Nije bilo srama, ne. U toj je fazi bio krajnje izlišan. Sram se može javiti tek u odnosu prema drugome, a on odnosa s drugima nije imao.

Sram je došao mnogo kasnije i trajao je tek kratko. Jedno se jutro gorko rasplakao zbog onog antipiretika koji mu se činio uprljan zemljom i spermom. Nije se stidio što nije bio otac; stidio se što nije bio čovjek.

I onda se rodila bol. Ili je, možda, bol počela radati njega. Za jedne od bijelih noći, noći u kojima je blijedo sunce sjalo zajedno uz zvijezde, u grudima je prvi put osjetio slabašno lepetanje krila praćeno isprekidanim otkucajima srca. Ono klupko živaca koje je nekad bio užarilo se i zapalilo, prekidalo mu dah, kao da mu je netko oderaо kožu s tijela i svaki kontakt, svaka riječ, svaki pogled gađao ga je direktno u neurone, kao da je sav postao tijelo sapleteno od živčanih podražaja.

Nekad su ga boljеле оči, koliko mu je svjetlo bilo jako. Kao da je tek progledao.

Jedno se popodne, na šok Rumunja koji je stajao na istočnoj strani platforme, rasplakao zbog plutajućega bjelokljunog dupina čijim se desnim bokom protezala duboka, od krvi skorena brazda. Dupin je plovio nesigurno, kao da mu je netko iz plosnate glave izrezao sustav za navigaciju, pomalo mutnih očiju i, činilo se, sasvim izgubljen u potrazi za ostatkom jata.

Leonu se činilo da će se ugušiti od osjećaja koji su navirali iz njegove obrisane utrobe. Nije plakao iz suosjećanja; plakao je jer je *znao* kako se dupin osjeća.

To se zbilo prije pet dana. Prvi put u devet mjeseci izolacije činio se opet samome sebi živ. U pet noći nakon toga grčevitog plakanja pred zbunjenim Rumunjom – koji mu je, na kraju, donio zahodski papir da obriše suze, a potom ga i nespretno zagrlio – počeo je opet sanjati. Snovi su bili ludi i dao bi sve na svijetu da o njima može porazgovarati sa Sarom, Robijem ili Kristom. Ali nije ih imao hrabrosti nazvati, ni poslati im mail.

Tada su ga nazvali iz odvjetničkog ureda. Nije imao pojma odakle im broj, ni kako znaju da je u Sjevernom moru, a u šoku od toga što ponovno čuje hrvatski zaboravio ih je pitati. Javljali su mu da je Marta Brozović preminula u pedeset petoj godini života, da je stradala u prometnoj nesreći, da je on jedan od nasljednika i da mu nude, s obzirom na to da Marta nije imala obitelj, da oni organiziraju pogreb, a da on svakako mora doći u Zagreb na čitanje oporuke.

Trebalo mu je neko vrijeme da shvati o kojoj je Marti riječ.

Rekao je da će doći, organizirao zamjenu za smjenu (dovukao je nekog Turčina), kupio avionsku kartu i ravno s aerodroma stigao ovamo, na groblje. U zahodu na Plesu pogledao se u ogledalo, nakon dugo vremena, i shvatio da ne prepoznaje lice koje ga gleda. Kosa, pomalo prošarana sjedinama na sljepoočnicama, bila mu je poluduga i padala preko očiju; lice mu je bilo obraslo crnom bradom, a u očima je vidio nešto gusto i ljepljivo poput nafte. Izgledao je kao da bi se svaki tren mogao rasplakati; ne zato što ga je nešto baš tog trenu razalostilo ili zaboljelo, nego jer je unutarnja slavina već neko vrijeme bila otvorena, a on nije imao nikakve kontrole nad njom. Na njemu više nije bilo ni traga one lakon-

ske opuštenosti; više nije bio šminker u skupom talijanskom odijelu. Hoće li ga uopće prepoznati?

Kad je stigao na groblje, u zadnji čas, nije vidio nikoga od svojih. *Bivših svojih*, ispravio se. Bilo je malo ljudi, pretpostavljao je susjeda, raštrkanih poput vrana ispred prostorije u kojoj je Marta, u lijesu, ležala na odru.

No sada, na potiljku, iako se nijedanput nije okrenuo, jasno je osjećao kako mu Sarin pogled svrdla kroz kost i opipava unutrašnjost lubanje. Kristin pogled... Ne, Kristin pogled uopće nije osjećao.

Bila je, najprije, na mjestu mrtva.

Pretpostavljala je da se to još tako kaže. U njezino vrijeme, dok je još bila živa, za nekoga tko je trenutačno umro, bez agonije polaganog curenja života, znalo se reći kako je ostao na mjestu mrtav. Što je bila u najmanju ruku neupućena primjedba, jer nitko živ – a mrtvi se nisu vraćali – nije mogao pouzdano reći događa li se ponekad da život curi iz čovjeka doista polako pa on odumire u sekundama, satima ili danima, ili, naprosto, svi umru jednako, u sekundi, i ovi cureći i ovi *namjestumrtvi*, kad se prekine taj dotok života. Možda oni koji umiru polako samo izađu iz vanjskoga svijeta međuigre tijela, i razgovora, i pogleda, i svakako osjećaja, povuku se u sebe, pa umru naglo. Baš kao i oni koje je, primjericice kao Martu, prije četiri dana na pješačkom prijelazu, u sedam sati, dok se vraćala iz trgovine, pregazio auto.

O tome je Marta razmišljala, dok je u četvrtak, na Markovu polju, u 15.30, lebdjela iznad lijesa u koje je bilo položeno njezino tijelo i koje se upravo sada vozilo prema crnoj, ružnoj rupi u koje bi trebalo biti bačeno, a onda i zatrpano lopatama ledene zemlje. Zeznuto je

umrijeti zimi, ukopnici se više narade. Pitala se da li to i više košta.

Držala se tih blesavih misli jer se bojala. Marta je, naime, istodobno bila i mrtva i živa.

Kako je to moguće, pitala se lebdeći iznad Leona koji je fiksiranog pogleda buljio u njezin lijes, a kasnije i iznad Sare koja je tridesetak metara iza Leona kirurški buljila u njegov potiljak. Krista nije gledala nikamo posebno; možda u nebo. Iako ih nije vidjela nekoliko desetljeća, bez ikakve sumnje točno je znala tko je od njih tko.

Gdje je ona sada, osim toga što je na groblju, na vlastitom pogrebu?

Je li ovo prostor? To u čemu ili na čemu stoji i gdje je nitko ne vidi?

Jer nitko nije reagirao na činjenicu da je lebdjela iznad vlastitog lijesa, a malo kasnije se i znatiželjno nagnula iznad one rupe u koju su je planirali baciti. Nitko nije s užasom zavrištao jer je pokojnica pogledom mjerila raku.

Zbog tijela je odjednom poklopi val žaljenja.

Čudno je to bilo jer ga je i dalje vidjela. Ili osjećala? Da, da, još ga je osjećala. Nije vidjela ništa od stare, opipljive sebe, iako bi se mogla zakleti da je lebdjela u zraku, povezana nekom nevidljivom vrpcom, sa svojim tijelom koje je ležalo dolje.

Sve se dogodilo brzo. Prelazila je cestu na pješačkom prijelazu, a onda je odjednom naletio automobil i samo je pokupio. Tijelo joj je letjelo dugo, kao u nekom razvučenom kadru, činilo se da nikad neće sletjeti, a onda je tresnula na asfalt svom silinom... Kako je zaboljelo!

Osjetila je kako joj se kosti lome, ona leži kao neki rasuti teret, i užasnuti pogledi ljudi, neka žena je vrisnula i rukom pokrila oči djetetu do sebe, neki muš-

karac je potrčao, ali bilo je već kasno... Hitna je došla brzo, bolničari su istrčali s nosilima, položili joj masku za kisik na lice, masirali srce i nešto žurno dovikivali jedni drugima, ali dok su se vrata zatvorila, a ambulanta kola zamaknula za ugao, ona je već bila mrtva... Na mjestu mrtva.

Nije imala jasno sjećanje na taj trenutak. Nije bila sigurna je li bila u tijelu ili je *stajala* negdje postrance kad je umrla. Nije se dogodilo da je zatvorila oči u jednom svijetu, a otvorila u drugome, obasjanom zlatom. Nije udahnula po posljednji put i ugasila se, a onda se naglo trgnula i počela disati nekim drugim, nevidljivim plućima. Zapravo, nije sigurna da je uopće otvorila oči nakon što je umrla.

E pa, o tome svećenik zbilja ništa nije govorio.

Kako stvari stoje, pomislila je usplahireno, ona ne bi uopće trebala biti u ovom ne-prostoru, lebdjeti nevidljiva, nego bi je trebali dočekati anđeli, trubeći u trublje i uvesti kroz vrata Raja.

Čekaj malo...

Da li se to dogodi čim umreš ili tek kad dođe Sudnji dan? Nije se mogla sjetiti. Kvragu! Kvragu! Kvragu!

O, Bože, oprost mi, nisam tako mislila, ispričavale su se njezine uzbunjene misli.

Mislim, nisam mislila to s vragom, ispravila se.

Je li došlo do neke pogreške?

Bi li ona sad trebala ležati u grobu?

Ako mora ležati tamo, mora li, dovraga, biti i svjesna da leži u njemu?

Možda zato nije ušla u lijes i legla?

Zašto to nije bolje uređeno?!

Trebala je pitati svećenika.

O, Bože... Odjednom joj je sinulo i kao da je hladna struja prošla niz njezina nevidljiva leđa.

Pa ona je u čistilištu!

Isuse, Majko Božja i svi sveci!

O, kvragu!

Oprosti, dragi Bože, nisam tako mislila.

O, Bože dragi, ona je u čistilištu!

I u tom trenutku pred njom bljesnu zlatno svjetlo, kao da je netko zamahnuo mačem, ona vrpca s tijelom puče i Marta osjeti kako je nešto naglo povuče prema gore.

Porto je sjedio na klupi i čekao. U daljini se vidjelo svjetlucanje. Još nekoliko sekundi i prolaz će se otvoriti i tamo će, s druge strane, biti Marta. Vjerojatno dezorijentirana, pomalo izgubljena, zaslijepljena od putovanja kroz tunel, mislio je. Naravno, ako ovoga puta bude tunela.

Nikad nisi znao s tim stvarima. Kod svakoga je bilo drugačije.

Neki su putovali kroz tunel, neki bi se *ovdje* samo pojavili, neki bi došli u ljudskom obličju, uronjeni i dalje u život koji su živjeli na zemlji, neki bi došli prekriveni zaboravom, nemajući uopće pojma tko su nekad bili, a neki bi došli potpuno svjesni i potpuno spremni za ono što je iskustvo smrti nosilo. Neki bi, i tome se Porto nadao, došli s kristalnim sjećanjem na sve svoje živote. Sve svoje *bivše* živote.

Uzdahnio je. Malo se snuždio. Pitao se hoće li ga prepoznati nakon toliko vremena.

– Hej, Porto! – čuo je glas iza sebe.

Okrenuo se i ugledao Emanu'ela Rolanda.

Vukao je za sobom par velikih krila.

– Koga čekaš? – pitao je Emanu'el Roland.

– Ženu.

– A, privatni biznis? – Emanu'el Roland se nasmijao i namignuo mu.

– Da, može se i tako reći... – promrmljao je. Nije bio raspoložen za šale.

– Kako se zove?

– Tko? – prenuo se Porto.

– Pa tvoja žena! Kako se zove? Ovaj put, mislim.

– Ah, to. Marta.

Emanu'el Roland je zastao na trenutak, kao da razmišlja o tome koliko Marti doista pristaje ime Marta, a onda je samo slegnuo ramenima i nastavio dalje.

– Opet krila, ha? – dobacio mu je Porto.

– Ha... Za ovaj zadatak su neizbježna. Muka mi ih je tegliti, ali što ću... Ako nemam krila, nisam...

– ... anđeo – dovršio je Porto.

– Hoćeš li mi pomoći otvoriti vrata? Ova prokleta stvar je zbilja teška.

Emanu'el Roland izgledao je kao da su gotovo doista teška. I vidjelo se da ga vrata, koja su se materijalizirala ni iz čega, pomalo živciraju.

– Podsjeti me, zašto ono imamo vrata? – govorio je Emanu'el Roland kroz zube, dok je povlačio krila prema izlazu.

– Znaš zašto imamo vrata – odgovorio je Porto mrzovoljno. – Odnosno, znaš *kad* imamo vrata.

– Da, da znam. Pretpostavljam da Marta vjeruje u vrata. Jesi li nabavio i svetog Petra s ključevima?

Emanu'el Roland mu je zbilja nekad išao na živce, osobito kad se ovako podsmjehivao ljudima. Anđeli to

naprosto nisu razumjeli. Ne, ispravio se, oni su sve razumjeli, ali nekad bi to naprosto zanemarili. Barem oni koje je on poznao. A takvih je bilo troje i, nekad mu se činilo, sve troje se natjecalo u tome tko će biti gori. Iako, nevoljko je priznao, od njih troje, Emanu'el Roland bio je najmanje sklon ludostima.

– Ne, nisam *nabavio* svetog Petra – procijedio je kroz zube.

– Možda si trebao. Bit će joj priličan šok kad proletim kraj nje s ovim krilima.

– Mogao si naprosto prijeći, znaš! – Porto je gubio živce. – Ionako si znao da dolazi netko od ljudi. Ti ovo namjerno radiš, zar ne? I zašto glumiš da su ti krila teška?! Za boga miloga, pa to su izmišljena krila. Ona uopće ne postoje!

– Postoje. Ako ih vidiš, postoje. Ali, u pravu si, nisu teška.

Rekavši to, nasmiješio mu se pomalo vragolasto, pomalo se ispričavajući, podignuo krila kao da su perce i nabacio ih na leđa. Između njegovih lopatica kresnula je mala, zlatna iskra i krila su u sekundi srasla s ostatkom njegova tijela.

– Porto, želim ti sreću – rekao je Emanu'el Roland, obasjavši ga širokim osmijehom.

Vrata iza njega bila su širom otvorena, iz daljine je sve većom brzinom prilazila zlatna kugla svjetla. Portu je srce počelo kucati brže.

Emanu'el Roland dobacio mu je još jedan brz pogled prije nego se okrenuo i nestao u praznini, no Porto je svejedno uspio vidjeti kako mu oči poprimaju onu toplu boju meda, gotovo jantarnu. Emanu'el Roland bio je spreman za zadatak. Iz njegove svijesti polako je nesta-

jao ovaj, njihov svijet, i počeo se oblikovati onaj drugi, stvarni, kako su ga nazivali ljudi.

I Porto je bio spreman. Marta je dolazila.

– Ti zbilja voliš te proklete mačeve, ha?

Emanu'el Roland je naglo zastao u svojem letu prema dolje. Marta ga uopće nije vidjela. Kad je Rageor zamahnuo mačem, svjetlost je bila toliko snažna da uopće nije primijetila ni njega, ni krila. Kvragu, a baš se bio potrudio.

– Ha, čuj, ti nosiš krila... – promrmljao je Rageor kroz zube i nakesio se. – Osim toga, da nisam zamahnuo mačem i prekinuo sponu s tijelom, ona bi do kraja vječnosti razmišljala o tome treba li početi tražiti šalter za čistište ili ipak leći u taj grob.

– Nemoj me... Kažeš čistište? Takvu već neko vrijeme nismo imali...

– Pa što nisi vidio?!

– Malo si me zaslijepio kad si prasnuo mačem, stari. Nije baš da sam joj uspio pohvatati misli.

Bio je to neobičan prizor. Dva anđela, jedan izdužen, plav i proziran poput vala uhvaćenog u prostoru bez gravitacije, s gustim, pernatim krilima na leđima, i drugi jednako dugačak i proziran, ali crn poput ugljena i opasan svjetlucavim, metalnim mačem. I plavom i crnom anđelu oči su bile jantarne boje i činilo se da su jedino one doista bile stvarne, da je jedino u njima prebivala materija, jer se njihov oblik neprestano mijenjao, kao i prostor oko njih.

Sekundu prije, dok je Marta prolazila, ispod njih, duboko u lelujavom ponoru koji se pomaljao iz magle gustih oblaka, bila je trodimenzionalna slika groblja. Da

su se Emanu'el Roland i Rageor malo bolje zagledali, hologramski prikaz bi se uvećao do te mjere da su jasno mogli vidjeti nezakopčani gumb na vrhu Leonove pernate jakne ili uroniti u hladnoću koja je obuzimala ukopnikove prste. Svećenik koji je recitirao posljednju molitvu za Martinu dušu upravo je osjetio još jedan nallet onoga što je, potihom, nazivao krizom vjere, jer iza riječi *Očenaša* već neko vrijeme nije uspijevaosjetiti ništa, a pogurena žena, koja je stajala u prvom redu, pokušavala se sjetiti gdje je gurnula ZET-ov pokaz, no koncentraciju su joj neprestano ometale misli o tome što će kuhati.

Sa svakom novom rečenicom koju bi anđeli izgovorili, prostor oko njih bi poslušno reagirao; nanovo se zgusnuo i izbacio novu sliku. Činilo se da anđeli ne izdaju nikakvu naredbu, nego da je prostor platno na koje se projicira stvarnost o kojoj razgovaraju. Sada se, dok je Rageor govorio, slika groblja počela pretapati u nešto što nije imalo konkretnog oblika, ali je bilo nabijeno silovitom energijom, poput oblaka neposredno prije oluje. Tako su na nebu izgledale teške emocije.

– Stajala je tu, buljila u tijelo... Dobro, svi bulje u tijelo... i kontemplirala o tome što joj se zapravo dogodilo. Mrtva je, a nije. Nema tijela, a svjesna je. Išlo joj je prilično dobro ispočetka, znaš. Odmah je uronila u kozmičku svijest, izgubila pojam o vremenu; nije ni bila svjesna da je od smrti do pogreba prošlo četiri dana. Psiha joj se prirodno uvukla u vječnost. Izgledala mi je kao lak posao; kao jedna od onih kojima spona s tijelom puca sama. Znaš da je većini dovoljno da vide kako im tijelo spuštaju u raku i da prestanu žaliti za njime, za materijalnošću. Ali kad su tijelo počeli spuštati u raku, preplavila ju je panika. Opet se vratila u ljudsku svijest.

Mislila je da je došlo do neke pogreške, pa sam joj odlučio prikratiti muke. Uz toliko straha ne bi uspjela sama prekinuti sponu.

– Kužim... Porto je čeka gore.

– Porto?

– Da, zna je otprije. Kaže da mu je to žena.

– Koja žena? Čekaj, čekaj... *ona* žena?

– Nisam pogledao... ali, da, mislim da je to Christine.

– Huh... – uzdahnuo je Rageor. – Zajebano... Je li se ičega... *sjetio*?

– Ne – odgovorio je Emanu'el Roland.

– Jesi li ga ikako... *potaknuo*? – nastavio je Rageor, dok mu se iza leđa pomaljala duboka, crna praznina.

– Ne. Za to je zadužena Ariel. Ja sam ga samo malo... zafrkavao. Tek toliko, da ostane budan. Sad kad je već budan – nasmiješio se, a onda naglo počeo vibrirati dok se iza njega počeo pomaljati obris sobe. – Idem, žurim. Čeka me jedna mala.

– Jedna mala koja čeka krila?

– Ha... nismo se još dogovorili oko toga – nasmijao se Emanu'el Roland. – Tvrdo glava je.

– Takve najviše volim.

– I ja – odgovorio je Emanu'el Roland.

U sekundi, dva su se vala skupila u dvije svjetleće, vibrirajuće točke, a onda je svaka pojurila na svoju stranu.

Lowe je stajao na rubu svemira. Obožavao je taj pogled.

Pogledao je u prostranstvo ispred sebe, duboko udahnuo i upio veličanstvenost koja se prostirala unedogled.

Frekvencija koju je nosio protežni svemir – materijalni univerzum koji se neprestano širio, dok je Lowe jahao na njegovim rubovima kao surfer na valu i isctavao nove granice poznatoga – odbijala se negdje daleko. To je bila njegova misija – širio je granice svemira.

Nacerio se samome sebi, jer ga je misao o materijalnom svemiru pogurnula do misli o tome kako je materija bila mnogo više od vidljivoga. Lowe nije bio vidljiv ljudskom oku, kao ni drugi anđeli, ali to sasvim sigurno nije značilo da nije postojao; samo da je većini bio nepojmljiv. Stvarnost je, u dimenziji ljudskosti, bila ono što se može pojmiti, a ne ono što se može vidjeti. Ljudi nisu vidjeli struju, ali su vjerovali u nju jer im je palila svjetla, kuhala čaj i snimala CT lubanje. Nisu vidjeli ni svoje misli, a ipak su vjerovali u njih zato što su ih i osjećali. Misli su imale posljedice; ako su bile dovoljno uporne, pretvarale su se u stavove i uvjerenja koji su mogli boljeti na jednako realan način kao i bilo što drugo u materijalnoj stvarnosti.

Svakoga dana, svake minute, svake sekunde, svakoga kvarka vremena, oko ljudi se zbivao taj oku nevidljivi život; to električno polje čežnji, sumnji, ushićenja, zgusnutosti egzistencije, sabranosti prošlosti i potencije onoga što bi moglo biti, i nije bilo baš nikakve razlike u stvarnosti struje, osjećaja straha ili anđela. Svi su bili sastavljeni od iste materije. Razlika između vidljive i nevidljive bila je samo u tome što se moglo pojmiti i, na kraju – u onome u što se vjerovalo.

Lowe, konkretno, nije izgledao bog zna kako. Volio je ponekad uzeti obličje kentaura, ali najčešće mu se nije dalo trošiti energiju na to da bi *nekako* izgledao. Za razliku od drugih anđela, imao je malo dodira s ljudima. Emanu'el Roland često je morao posezati za naličjem

čovjeka jer bi žive ljude, koliko god bili otvorenog uma, znao uplašiti govor u mraku koji nisu proizvele glasnice. S mrtvima je ipak bilo ponešto lakše. Pred činjenicom da nastaviš postojati i nakon smrti, činjenica da postoje anđeli činila se mnogo lakše prihvatljivom. Lowe je mnogo razmišljao o tome što je ljudima shvatljivo, što im je moguće iskusiti; vjerovao je da im tako pomaže, da i tako ispunjava svoju sudbinu anđela koji širi svemir. Jer... svemir su, mnogo više od stanova, brzih vlakova, topola, crvenih vjeverica, fjordova, ugljičnog monoksida, bjelančevina, Marsa, galaksije ili cirrusa, činili osjećaji i misli. Ideje. Sve je jednom bila ideja, prije nego se prometnulo u stvarnost.

Što ga je vratilo na misao o frekvenciji materijalnog svemira i dalekoj točki u kojoj se ona odbijala. Ni sam nije znao koliko daleko, jer nikad nije mjerio udaljenost od ove točke, na kojoj je stajao, do točke – je li to uopće točka? – gdje se frekvencija *okretala* i vraćala natrag. No znao je da je tamo bio Bog. Bog je bio zrcalo koje je reflektiralo protežnost svijeta; Bog je bio prapočelo iz kojeg su se rodile sve ideje.

Suprotno onome što su vjerovali ljudi, Bog se nikad nije upletao ni u pojedinačne sudbine, ni u sudbinu planeta. Nije bio odgovoran za poplave, tornada, suše, pomore riba, ptičju gripu, kravlje ludilo, virus ebole, a ni ratove; izum atomske bombe, biološkog oružja masovnog uništenja, navigacijske satelite. Nije bio odgovoran čak ni za pojavu karijesa, a kamoli side ili, recimo, rijetke krvne grupe. Bog nije mjerio dobra djela, ni vagao grijeha, nije propisivao pravila ponašanja, nije se ljutio zato što je netko ubio, silovao, prevario, krao, lagao ili naprosto nešto propustio učiniti; Bog nije ni planirao na Sudnji dan sići na zemlju i odvojiti dobre od loših, ne

samo zato što nikad nije zamislio Sudnji dan. Bog se naprosto nije mijesao. Ne zato što mu nije bilo stalo. Bogu je bilo stalo toliko da je ljude ne samo stvorio, nego im dao i slobodnu volju.

Anđeli su u svemu tome bili pomagači. Kao i Bog – Lowe je još jedanput, s čežnjom, pogledao prema dalekoj točki u kojoj se odbijala frekvencija i za centimetar joj se primaknuo bliže, vukući za sobom, poput magneta, i teret materijalnog svemira – duboko su poštovali slobodnu volju. Nebeske intervencije stoga su bile minimalne i više su se svodile na lagano uvjeravanje i čekanje, nego na naredbe ili akciju. Za ljudsko biće takvo bi iščekivanje promjene bilo pakleno teško, no anđeli su imali sve vrijeme ovoga svijeta. Oni su živjeli u dimenziji vječnosti što je, čak i tako energičnim bićima kao što su bili oni, davalo dovoljno strpljivosti.

Postojali su, dakako, i izuzeci. Bili su mogući i posebni dogovori. Specijalni aranžmani, kako ih je nazivala Ariel. Lowe se, upravo sada, spremao pokrenuti jedan takav specijalni aranžman.

Nekoga je trebalo vratiti s ruba svemira.

- Tvoj glupi brat se vratio!
- Robi je sjedio u garaži i krpom glancao ratkapu.
- Moj glupi brat je tvoj prijatelj – odgovorio je.
- Bivši prijatelj – ispravila ga je Sara iz telefonske slušalice.
- Dobro, bivši prijatelj.
- Ne zvučiš mi baš zabrinuto.
- Zašto bih bio zabrinut?
- Pa vratio se, a da ti se nije javio.
- Kako znaš da mi se nije javio?

- Pa je l' ti se javio?
- Nije.
- Vidiš!

Uzdahnuo je. Razgovori sa Sarom ponekad su znali biti krajnje besmisleni. Doduše, razgovori s ljudima znali su načelno biti besmisleni. Moguće da je zato provodio toliko vremena u svojoj garaži glancajući ratkape i rastavljajući i sastavljajući stare automobile, a da nisu nužno uvijek i proradili.

– I dalje ne razumijem zašto bi me to brinulo – prekinuo je šutnju.

– Pa brat ti je...

– Pa prijatelj ti je! U čemu je, jebote, razlika? – pomalo je gubio živce.

– Ti si mu najbliži rod.

– Ti si mu bila najbolja prijateljica.

– No, dobro – predala se.

– Imaš li neku doista važnu informaciju ili si me nazvala onako, bezveze?

– Ti se ljutiš na njega?

– Ne.

– Ravnodušan si?

– Ne.

– Ako nisi ravnodušan i ne ljutiš se na njega, zašto mi ne postavljaš dodatna pitanja?

– Kakva dodatna pitanja?

– Pa, recimo, kako znam da se vratio? Kako izgleda? Jesam li razgovarala s njim?

– Sara... – uzdahnuo je.

– Molim?

– Pretpostavljam da znaš da se vratio jer je, pretpostavljam, bio na pogrebu. Vjerojatno nisi razgovarala s njim, jer da jesi, ispričala bi mi to odmah, u prvoj rečenici.

– Nisi mogao znati da će doći na pogreb...

- Zapravo jesam.
- Kao, predvidljiv je?
- Kao, razumljivo je. Jednako kao što je razumljivo i za tebe i za Kristu.
- Ipak ti je pisao, jelda? A ti se sad samo praviš pametan.
- Ne. Nije mi pisao.
- Pa, kvragu, zar ti nimalo nije nedostajao?!
- Je.
- I?
- I, to je bila njegova odluka, dovraga. Ima trideset šest godina. Ako je htio neko vrijeme biti sam, razumijem, jasno mi je, podržavam njegovu odluku.
- Ali nije prozborio s nama ni riječi punih devet mjeseci!
- Zar te to doista čudi nakon svega?
- Ne znam. Ne. Valjda ne.
- Okej, onda smo to riješili.
- Je l' te zanima kako izgleda?
- Sara... Zašto si me zapravo nazvala?
- Da ti kažem da ćemo Krista i ja ostati još na misi. Onda ćemo tek otići po tortu.
- Dobro.
- Hoću reći, je li ti to problem? Jesi li imao kakvih planova? Mislim, zbog Jadrane Lune.
- Ne, nije mi nikakav problem.
- A što radi?
- Igra se.
- S tobom?
- Ne.
- Ostavio si je samu?!
- Ne, nisam je ostavio samu. Igra se u dnevnom boravku, ja sam u garaži. Rekao sam joj da me zove ako joj bilo što treba.

– Ne možeš je ostaviti samu!

– Sara, nisam je ostavio samu. Udaljena je od mene ravno deset metara, moram se samo popeti stepenicama iz garaže u kuhinju, a od kuhinje do dnevnog boravka ima još tri i pol metra. Ako joj bilo što treba, zvat će me. Uostalom, ona sama mi je rekla da odem u garažu i da je pustim da se bavi svojim stvarima.

– Kakvim stvarima?

– Želiš li da joj odnesem mobitel pa da je pitaš točno kakvim stvarima?

– Ne.

– To sam i mislio.

– Ti si prilično težak čovjek, znaš...

– Ne, uopće nisam težak.

Uzdahnuo je. Ratkapu je već toliko uglancao da je u njoj jasno mogao razaznati svoj lik.

– Možda je meni nedostajao... – protisnula je Sara preko telefona.

– Možda jest.

– Što bi ti to sad trebalo značiti? – glas joj je zvučao otresito.

– Sara, je li ti itko ikada rekao da si priličan davež?

– Da. Ti. Nekoliko puta.

– Slušaj... Ako želiš razgovarati o Leonu, možemo razgovarati o Leonu. Ali, molim te, nemoj me piliti.

– Dobro.

– Dobro.

– Javit ću ti kad krenemo kući.

– Odlično.

I to je bilo to. Poklopila mu je slušalicu. Bacio je ratkapu na gomilu jutenih vreća u kutu za koje je zabo-

ravio zašto ih je naručio i krenuo u kuću. Za razliku od tridesetšestogodišnjakinje opsjednute kontrolom, zaigrana petogodišnjakinja bila je mnogo bolji sugovornik, čak i kad mu je izričito naredila da ode u garažu i bavi se svojim stvarima jer ona ima posla.

Jadrana Luna sjedila je na kauču i čekala. Rekao je da će doći pa je ona čekala.

Pomalo je i zijevala. Bila je zima pa je mrak padao rano. Njezin satić zasvijetlio je u mraku. 17.00. To znači da je pet sati popodne, kimnula je samoj sebi u mraku. Satić je bio dobar, jer je bio zelen i... kako ono kažu onu riječ... Flurosentan? Flaroce... Ne, ne, ne! To nešto zvuči kao ono drugo nešto čega ima u kaladontu. No, dobro, uzdahnula je i opet zijevnula. Nema veze. Satić je bio najbolji jer su u njemu bili i bomboni. Klikneš evo tu, na ovaj gumbić, i onda se otvori poklopac i unutra su bomboni. Ali sad ih nema, jer ih mama izvadi svaku večer prije spavanja da Jadrana Luna ne bi jela bombone nakon što opere zube. Danas ih je izvadila odmah poslije ručka, nakon što je Jadrana Luna pojela pet bombona, jer je rekla da mora otići nešto obaviti i da će to možda potrajati, pa će joj večeru pripremiti Robi.

– Fluorescentan. Tako se kaže.

I evo ga! Stoji tamo, na vratima dnevne sobe. Najradije bi zapljeskala koliko se veseli što je opet došao. Ali neće. Jer bi ju Robi mogao čuti.

Emanu'el Roland se pomaknuo malo naprijed, tek korak.

- Daj, raširi krila... – zacvilila je tiho, od žudnje.
- Rekla si da anđeli nemaju krila – nasmiješio se.
- Ma, to samo moja mama tako kaže.

Tiho se nasmijao i u sekundi sjeo pokraj nje na kauč.
Čudno je to, mislila je. Malo prije je bio kod vrata, a sad je već tu.

– To je zato što sam ja jako brz, znaš...

– Brz jer imaš brza krila.

Slegnuo je ramenima.

Jadrana Luna se približila tako da se jedva primijetilo. A onda još malo. I još malo.

I potom spustila glavu na njegova krila.

– Mekana su... – rekla je.

– Jesu.

– Kao medo – uprla je prstom u medvjedića koji je sjedio u kutu kauča.

– Sretan ti rođendan, Luna.

– Jadrana Luna – ispravila ga je. Sad je već prilično dobro mogla izgovoriti r, pa je često ponavljala svoje ime. I kad je ne bi pitali kako se zove.

– Sretan ti rođendan, Jadrana Luna – ispravio se.

– Peti.

Nasmiješio se.

– Pet kao... – uspravila se i raširila prste na lijevoj ruci na kojoj je nosila zeleni satić. Zasvjetao je u mraku.

– Pet – ponovio je i Emmanu'el Roland i raširio prste svoje desne ruke.

– Daj raširi krila...

Emanu'el Roland se uspravio, malo odmaknuo od djevojčice i protegnuo. Krila su zatitrala, zablistala i raširila se poput lepeze, prekrivajući i Emanu'ela Rolanda, i djevojčicu i medvjedića u kutu.

– Vauuuu... Zbilja su dobra! – rekla je Jadrana Luna i zafučkala.

Pogovor

O ljubavi i drugim nevidljivim silama

Vjerujemo li u ljubav? Vjerujemo li u slučaj ili sudbinu? Postoji li život nakon života? Imaju li anđeli krila? Žudimo li za nečim drugačijim i posebnim, maštamo li o velikoj ljubavi koja će nam promijeniti život? Vjerujemo li u moć ispričane priče?

Ako smo bili u prilici sebi ili drugima postaviti samo jedno od ovih pitanja, onda je knjiga Tanje Tolić *Zovem se nebo* prava riznica mogućih odgovora na svako od njih.

Nismo li se kojim slučajem našli u situaciji koja bi nas upućivala prema postavljanju ovakvih pitanja pa samim time i prema traganju za njihovim odgovorima, a užitek u čitanju nam predstavlja otklon od svakodnevlja, onda je više i nego nužno krenuti u pustolovinu meandriranja kroz tekst Tanje Tolić koja nas onako ženski mudro zavodi brojnim narativnim rukavcima u kojima se sve mogu pronaći zametci inicijalne priče.

Iz ovih nekoliko uvodnih rečenica vidljivo je kako se pred nama nalazi domišljato pisan prvijenac mlade autorice Tanje Tolić koji svojim mirnim naslovom ne otkriva mnogo.

Zovem se nebo kao da je roman ogledalo u kojemu svaki čitatelj može vidjeti ono što želi. On može biti filozofska priča o paralelnim svjetovima, može on biti i

obiteljska priča, može biti akcijski roman na neki način, a s druge strane mogu se u njemu prepoznavati neki čudni i čudesni književni elementi. U jednome nam se trenutku čini kako čitamo roman na koji možemo prilijepiti žanrovsku odrednicu triler, u drugome smo već spremni reći kako smo konačno pronašli dobru self-literaturu, a u trećem želimo da ljubavna priča nakon svih peripetija završi sretno.

Može on nadalje biti izazov onima koji traže alternativan pogled na život i smrt osobito ako su nedavno izgubili nekoga bliskog jer u njemu djevojčica Jadrana Luna vidi anđele i s njima razgovora, u njemu se anđeli odmaraju ležeći na oblacima, vodeći pri tome razgovore o paralelnim životima kroz vlastite višestoljetne identitete, u njemu anđeli i preminuli, Emanuel Roland, Philippe, Rageor, Lowe, Rose, Ariel, Christine, Marta, Viktor, Vera, Petar i mnogi drugi, pomažu ljudima kada se osjećaju umornima, bespomoćnima, nevoljenima, kada misle da su loši prijatelji, roditelji, ljubavnici.

Autorica vrlo vješto drži ovu razgranatu priču na jednome okupu, narativno ona lakonski lako prelazi udaljene svjetove, one nebeske i one zemaljske. Njezine rečenice imaju sjajan ritam, usporedne priče dobro su i logično vođene. Napetost nekih opisanih scena, posebice npr. noćnog plivanja po ledenoj i brznoj Savi, izvrsno je strukturirana, iz rečenice u rečenicu neizvjesnost i tenzija raste pa odgođenost završne slike (jesu li se spasili ili ne?) čitatelja potiče na mali predah uz poneki digresivni odmak u drugi svijet, u neki drugi pogled ili neku drugu radnju. Jedva oni pri tome čekaju doći do stranica na kojima će pročitati ishod onog zbivanja iz kojega se krenulo u pustolovinu traganja za rješenjem.

Napor pripovjedačice da sve priče i likove drži pod kontrolom međusobno ih pretapajući uzročno-posljedič-

nim povezanostima bez obzira koliko godina imali (pedeset četiri, sto pedeset ili četiristo dvadeset pet), nije bio nimalo lagan. No, narativna se iskliznuća ne prepoznaju već jedan opisan događaj-puzzla kao da zna na koje mjesto u priči-mozaiku, nebeskom ili zemaljskom treba biti umetnut. Na onome mjestu gdje se pojavljuje najbolje mu pristaje pa se kod čitatelja ne događa onaj osjećaj kratkoga spoja kada se nešto grubo i nepažljivo spoji jedno s drugim. Tanja Tolić znala je utkati u svoje zemaljske i nebeske likove različite poruke koje potiču na ljubav i dobrotu, na otkrivanje načina spoznaje samoga sebe, te one kojima se nadvladavaju različita iskušenja.

U središtu priče u romanu *Zovem se nebo* četiri su prijatelja (Krista, Sara, Leon, Robert) koji dijele istu tragediju iz djetinjstva – svijest o smrti Kristina starijeg brata i zajedničkog prijatelja, Petra. Ona im se trajno utisnula u svih šest slojeva kože, ona je odredila njihov odnos prema sebi samima, ona je nevidljivo određivala njihove strahove, traume, njihove potisnutosti i ljubavne nemire, njihova prijateljstva i životne putove. Vidljiva i teška zemaljska priča tako postaje nukleus iz koje se računaju glasovi nevidljivih zbivanja koja dolaze iz svijeta u kojemu žive anđeli. Anđeli pažljivo prate na koji način Sara, Leon, Robert i Krista međusobno komuniciraju, kako se nose s tugom iz mladih godina, mogu li prevladati bol koja ih je trajno označila. Tanja Tolić je i svakom od anđela osmislila vlastitu priču iz života dok još nije prešao u onaj vječni, a koja je sudbinski uvjetovana i ljubavlju određena.

Spoj vidljivog i nevidljivog svijeta u romanu *Zovem se nebo* prepleten je, međusobno je uvjetovan pa pruža onim čitateljima koji u tekstu tragaju za načinima prevladavanja trauma i nemira svakodnevice niz rečenica koje se mogu podvući, zapamtiti, naučiti i primijeniti.

Neke mogu postati i intimna mantra koja se izgovara u trenucima kada se dosta toga čini izgubljenim.

Autorica je pri opisu anđeoskog svijeta i načina života na nebu gotovo filozofično prikazivala mjesta na kojima se anđeli susreću, na kojima provode noć, na kojima se suočavaju sa svojom bližom ili daljom prošlošću. Anđeoska poljana, Banka sjećanja, Vjetar sudbine samo su neki opisani *locusi* i pojave koje razotkrivaju načine kako anđeli pamte, zaboravljaju, prepuštaju li se emocijama.

Ona koja hoda kroz obje priče, one zemaljske i one nebeske, djevojčica je Jadrana Luna. Ona je lik koji okuplja na prvi pogled raspršene fragmente romana u jednu narativnu nit. Dječji naivno, čisto i iskreno ona potpuno vjeruje u moguće paralelno postojanje dvaju svjetova. Jadrana Luna stoga je ključan most između potisnute istine iz svijeta odraslih, njihovih mučnih iluzija o problemima i glasa njihovih čuvara.

Zovem se nebo tako postaje domišljata i intrigantna priča o zamkama u koje se može upasti u životu, ali i o labirintu duhovnoga svijeta. Ovo je knjiga o ljubavi, boli, kajanju, nadi i nesvakidašnjoj prilici da se pobijedi sudbina.

Kad sam bila djevojčica, baka me je naučila poznatu molitvu anđelu čuvaru u stihu koju mnoga djeca toliko vole: »Anđele čuvaru mili, svojom snagom me zakri-li...«. Ne mogu se sjetiti kako sam zamišljala svojeg anđela, je li imao krila ili nije, no bilo mi je lijepo vjerovati da je on moj čuvar koji je uvijek tu.

Danas kada sam duboko u četvrtom desetljeću vjerujem u priču. I njezinu moć.

Helena Sablić Tomić